



**Tailte
Éireann**

Tailte Éireann

Nochtuithe Cosanta

Rialú Doiciméid	
Leagan-uimhir:	2.1
Dáta Eisiúna:	24 Meitheamh 2026
Arna fhaomhadh ag: An Bord Bainistíochta	24 Meitheamh 2026
Dáta den Chéad Athbhreithniú Eile:	Meitheamh 2027
Freagracht as Athbhreithniú:	Ceannasaí Acmhainní Daonna

Clár Ábhair

Ráiteas Beartais	4
1. Réamhrá	5
2. Aidhm agus cuspóirí	6
3. Freagrachtaí	7
5. Cé leis a mbaineann an beartas seo?	8
6. Cad is nochtadh cosanta ann?	9
7. Cad is brí le “hOibrí” i nochtaí cosanta?	9
8. Éagóiritheoireacht iomchuí	10
9. Creideamh réasúnta	10
10. Tuairiscí a d'fhéadfaí nach nochtadh cosanta atá iontu	11
11. Nochtadh cosanta inmheánach a dhéanamh	12
12. Conas Nochtadh Cosanta a dhéanamh	13
13. Nochtadh gan ainm agus faoi ainm bréige	14
14. Nochtuithe seachtracha	14
15. Cosaint ar phionósú	16
16. Pionósú a chosc	16
17. Rúndacht agus cosaint céannachta	18
18. Tacaíocht agus comhairle	18
19. Admháil, measúnú agus imscrúdú	19
19.1 Admháil	19
19.2 Measúnú ar thuairisc líomhnaithe ar éagóir	20
19.3 Imscrúdú	22
19.4 Torthaí tar éis imscrúdaithe	25
19.5 Athbhreithniú	25
20. Aiseolas	26
21. Spreagadh	26
22. Maoirseacht agus comhordú faisnéise	27
22.1 Cosaint Sonraí	27
22.2 Saoráil Faisnéise	27
22.3 Taifid a choinneáil agus Tuarascáil Bhliantúil	27
22.4 Faireachán agus Athbhreithniú ar na Nósanna Imeachta	27
22.5 Séanadh	27
Aguisín A — Gealltanas maidir le Sláine ag an Obair	29
Aguisín B — Beartais agus Nósanna Imeachta Gaolmhara na Státseirbhíse	30
Aguisín C – Reachtaíocht Eile lena n-éascaítear Nochtadh	31
Aguisín F — Seicliosta de na Saincheisteanna atá le Breithniú i Measúnú	34

Ráiteas Beartais

Tá lucht Bainistíochta Thailte Éireann tiomanta do chultúr oibre a chruthú ina dtacaítear le Nochtadh Cosanta a dhéanamh, lena dtugtar cosaint do dhaoine a thuairiscíonn agus atá tiomanta do chultúr eagraíochtúil atá freagrach agus eiticiúil a chothú laistigh de Thailte Éireann.

Tá sé mar aidhm againn timpeallacht oibre a chothú ina mothaíonn fostaithe ar a gcompord ábhar imní a ardú maidir le héagóireacht fhéideartha laistigh den eagraíocht agus na tacaíochtaí riachtanacha a sholáthar dóibh siúd a ardaíonn fíor-ábhar imní. Is léiriú an cineál seo timpeallachta oibre ar ár gcroíluachanna, go háirithe luachanna na hIonracais, na Gairmiúlachta, na hUrraime, na Cuntasachta agus na Trédhearcachta.

Le díograis do na luachanna sin, ba chóir go mbeadh gach oibrí ar a chompord chun ábhar imní a ardú san áit oibre lena mbainisteoirí. Mar sin féin, ní hamhlaidh a bhíonn i gcónaí. D'fhéadfadh iad siúd a dhéanann nochtadh gan a bheith ar a gcompord agus iad ag ardú an ábhair imní go háitiúil; d'fhéadfadh siad a bheith míshásta leis an gcaoi ar déileáladh leis an ábhar imní go háitiúil; nó, d'fhéadfadh sé nach mbeadh uathu ach an chomhairle agus an chosaint bhreise a ghabhann le próiseas níos foirmiúla.

Is mór ag Tailte Éireann díograis a fhoirne agus tá sé tiomanta tacú leo agus seirbhís ardchaighdeán á cur ar fáil dá chustaiméirí. Tá sé tiomanta freisin do chomhlíonadh ardchaighdeán rialachais, cuntasachta agus ionracais. Chun na críche sin, tá an beartas seo deartha chun a chinntiú d'fhostaithe/oibrithe go bhfuilimid tiomanta don phróiseas um nochtadh cosanta; chun a mhíniú conas a oibríonn sé; agus chun an próiseas atá i gceist a leagan amach.

1. Réamhrá

Soláthraítear san Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022 creat reachtúil láidir inar féidir le hoibrithe imní a ardú maidir le héagóir a d'fhéadfadh teacht ar a n-aird san ionad oibre agus iad ar an eolas gur féidir leo leas a bhaint as fostaíocht shuntasach agus cosaintí eile má ghearrann a bhfostóir pionós orthu nó má dhéantar aon dochar dóibh as nochtuithe den chineál sin a dhéanamh.

Is é cuspóir an doiciméid seo beartas Thailte Éireann maidir le Nochtadh Cosanta san ionad oibre a leagan amach. Ba cheart é a mheas mar chuid de chur chuige na hEagraíochta maidir le hionracas agus dea-rialachas corparáideach lena n-áirithítear go gcoinnítear ardchaighdeán.

Tá Tailte Éireann ina bhall den chlár Ionracas ag an Obair, tionscnamh de chuid Transparency International Ireland. Mar chuid dá thiomantas d'oibrithe a chosaint a ardaíonn imní faoi éagóir, comhlíonann Tailte Éireann an Gealltanais maidir le hionracas ag an Obair lena chinntiú nach ngearrfar pionós ar oibrithe a thuairiscíonn éagóir agus go ndéanfar beart mar fhreagairt ar na hábhair imní a ardaítear. Tá cóip den Ghealltanais in Aguisín A.

Foráiltear leis an Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022 do chóras céimnithe bealaí trínar féidir le hoibrí nochtadh a dhéanamh más mian leo na cosaintí a chuirtear ar fáil leis an Acht a mhealladh. Féadfaidh oibrí a chuid nó a cuid ábhar imní a chur in iúl do na daoine seo a leanas:

- a) Fostóir nó bainisteoir san eagraíocht (féach Alt 11).
- b) Do dhuine forordaithe mar a leagtar amach in Ionstraim Reachtúil 339 de 2014 (An tAcht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022 (Ordú Alt 7(2) 2014). Is duine é sin atá ainmnithe go foirmiúil agus ar féidir leis tuairisc a fháil i leith nithe ina réimse freagrachta.
- c) D'Aire den Rialtas (maidir le hábhar atá laistigh dá raon feidhme nó i gcás oibrí i gComhlacht Poiblí).
- d) Go seachtrach do dhaoine eile (féach Alt 14).

Is é seo an comhthéacs don Bheartas um Nochtadh Cosanta de chuid Tailte Éireann. Moltar d'oibrithe an struchtúr tuairiscithe inmheánach rúnda a úsáid ar an gcéad dul síos. Is i gcás ina dteipeann ar na struchtúir inmheánacha don oibrí, nó mura bhfuil muinín ag an oibrí sna struchtúir inmheánacha, agus sa chás sin amháin, go mbraitheann an t-oibrí go bhfuil sé d'oibleagáid air nó uirthi saincheist a thuairisciú lasmuigh den eagraíocht. Sa chás sin, tugtar roinnt cosanta don oibrí faoin Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022.

Ba cheart a thabhairt faoi deara go bhfuil réamhriachtanais áirithe ann maidir le teidlíocht ar shásamh faoin Acht, is iad sin:

- a) Gur gearradh pionós ar an oibrí nó go bhfuil sé faoi bhagairt go ngearrfaí pionós air nó uirthi ag an bhfostóir mar gheall ar nochtadh a bheith déanta aige nó aici.
- b) Go bhfuil an nochtadh ina nochtadh cosanta faoi théarmaí an Achta (ní bheidh sé sin ar eolas an tráth a dhéantar an nochtadh).

2. Aidhm agus cuspóirí

Is é cuspóir an Bheartais seo gach oibrí a spreagadh chun fíorábhair imní a chur in iúl go himmheánach faoi éagóir fhéideartha san ionad oibre ionas gur féidir na hábhair imní sin a fhiosrú de réir phrionsabail an cheartais nádúrtha agus aghaidh a thabhairt orthu ar bhealach atá oiriúnach do chúinsí an cháis.

Tá an Beartas seo deartha chun a chinntiú go mbeidh gach nochtadh ar éagóir san ionad oibre, mar ghnáthamh, ina ábhar d'imscrúdú cuí agus ina dhiaidh sin gníomhaíochtaí cuí bunaithe ar thorthaí an imscrúdaithe agus ar an gcaoi sin a chinntiú nach mbeidh gá le hoibrithe, nó nach mbeidh siad mar bhonn, ag iarraidh rochtain a fháil ar leigheasanna an Achta um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022.

Cinntoidh Tailte Éireann go bhfuil meicníocht ann chun a chur ar chumas gach oibrí ábhair imní a chur in iúl go himmheánach, agus muinín acu sa mhéid seo a leanas, a mhéid is féidir:

- Déileálfaidh an faighteoir lena gcumarsáid le rúndacht.
- Fiosrófar a n-ábhar imní i gcás ina meastar go bhfuil sé sin oiriúnach.
- Gheobhaidh an duine a thuairiscíonn cosaint ó íospairt nó ó chiapadh.
- Ní bheidh an duine a thuairiscíonn faoi réir imeachtaí cúitimh nó araíonachta.

Baineann an Beartas le héagóir ábhartha a thuairisciú mar a shainmhínítear san Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022 agus níl sé beartaithe go bhfeidhmeoidh sé mar ionadaí ar ghnáth-thuairisciú oibríochtúil ó lá go lá. Níl sé i gceist go bhfeidhmeoidh ceachtar acu mar ionadaí ar nósanna imeachta casaoide nó nósanna imeachta AD eile atá ann cheana.

Cuireadh tús leis an Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022 an 1 Eanáir 2023. Rinne an reachtaíocht nua seo athruithe suntasacha ar oibriú an chreata dhlíthiúil chun sceithirí a chosaint in Éirinn, an tAcht um Nochtadh Cosanta 2014. Leagtar amach i gceann de na hathruithe sin nach mór do na bealaí tuairiscithe foráil a dhéanamh maidir le haitheantas agus obair leantach a dhéanamh ar na tuarascálacha go léir agus maidir le haiseolas a sholáthar do na daoine tuairiscithe, lena n-áirítear:

- Admháil ar gach tuairisc a fuarthas laistigh de 7 lá.
- Obair leantach díograiseach ar gach tuairisc a fuarthas.
- Aiseolas a sholáthar don duine tuairiscithe ar ghníomhaíochtaí a glacadh nó a bheartaítear a dhéanamh mar obair leantach laistigh de 3 mhí.
- Aiseolas breise a sholáthar don duine tuairiscithe ag eatraimh 3 mhí, ar iarratas.
- Faisnéis a sholáthar maidir le conas tuairisc a thabhairt go seachtrach do dhuine forordaithe nó don Choimisinéir um Nochtadh Cosanta.

Tugtar isteach leis an Acht Oifig an Choimisinéara um Nochtadh Cosanta freisin agus ceaptar

an tOmbudsman mar an Coimisinéir um Nochtadh Cosanta (an “**Coimisinéir**”). Tá ról ag an

gCoimisinéir maidir le láimhseáil tuarascálacha seachtracha a dhéantar faoi alt 7 den Acht (arna leasú) agus tuarascálacha a thugtar d’Airí faoi alt 8 den Acht.

3. Freagrachtaí

Tá freagracht fhoriomlán ar Phríomhoifigeach Feidhmiúcháin Thailte Éireann as an mbeartas seo agus as athbhreithniú a dhéanamh ar éifeachtacht na ngníomhaíochtaí a dhéantar mar fhreagairt ar na hábhair inní a thagann chun cinn faoin mbeartas seo. Déantar freagracht ó lá go lá as oibriú na nósanna imeachta a tharmligean chuig Bord Bainistíochta Thailte Éireann le tacaíocht ó Acmhainní Daonna agus Rialachas, Comhlíonadh agus Barr Feabhais.

Oibrí / Nochtóir / Duine Tuairiscithe	Féadfadh ceachtar acu thuasluaite nochtadh cosanta a dhéanamh. Féach Ailt 5 agus 7.
Bainisteoirí	Faighteoir féideartha nochta chosanta.
POF	Freagrach as a chinntiú go bhfuil an Beartas um Nochtadh Cosanta agus struchtúir ghaolmhara i bhfeidhm, chomh maith le tuairisciú ar bhonn bliantúil.
Ceannasaí an Choiste Iniúcháireachta agus Riosca]	Faighteoir féideartha nochta chosanta.
Oifigeach um Nochtadh Cosanta	Is é an tOifigeach um Nochtadh Cosanta an Bainisteoir Sinsearach Acmhainní Daonna, agus an “Duine Ainmnithe” atá freagrach as nochtadh cosanta a bhainistiú i dTailte Éireann. Sa chás go bhféadfadh an duine sin féin a bheith ina ábhar nochta, comhlíonfaidh an Ceann Rialachais, Comhlíonta agus Feabhais ról an Oifigigh um Nochtadh Cosanta. Tá an tOifigeach um Nochtadh Cosanta freagrach as admháil a thabhairt go bhfuarthas nochtadh agus as obair leantach a dhéanamh ar nochtadh, lena n-áirítear aiseolas a sholáthar do pháirtithe ábhartha.
Acmhainní Daonna	A chinntiú go gcuirtear gach oibrí ar an eolas faoin mBeartas maidir le Tuairisciú um Nochtadh Cosanta ar bhonn bliantúil.
Rialachas, Comhlíonadh agus Sármhaitheas	Leis na hAcmhainní Daonna, a chinntiú go gcuirtear gach oibrí ar an eolas faoin mBeartas maidir le Tuairisciú um Nochtadh Cosanta ar bhonn bliantúil. Athbhreithniú a dhéanamh ar an mbeartas go tréimhsiúil. A chinntiú go ndéantar tuairisciú bliantúil ar nochtadh cosanta.
An Coiste um Measúnú ar Nochtadh Cosanta	Cinneann an Coiste Measúnaithe an nochtadh cosanta é an nochtadh. Cuimsítear ann Oifigeach um Nochtadh Cosanta (Cathaoirleach an Choiste Measúnaithe), bainisteoir sinsearach i Rialachas, Comhlíonadh agus sármhaitheas, Leas-Chláraitheoir (Dlí), bainisteoir sinsearach sa Luacháil, bainisteoir sinsearach sa tSuirbhéireacht.
Imscrúdaitheoir (má cheaptar é/í)	Imscrúdú a dhéanamh agus na céimeanna cuí a leanúint nuair a dhéantar tuarascáil agus tuairisc a thabhairt don POF, tríd an Oifigeach um Nochtadh Cosanta, de réir mar is cuí.

An Bord Bainistíochta	Athbhreithniú agus measúnú a dhéanamh ar an gcaoi a bhfuil an beartas ag obair agus coigeartuithe a dhéanamh ar an mbeartas de réir mar is cuí.
An Coimisinéir um Nochtadh Cosanta	Is é príomhdhualgas an Choimisinéara aon tuairisc a fhaightear faoin Acht a tharchur chuig an duine forordaithe is oiriúnaí (nó chuig an duine oiriúnach eile, mura féidir duine forordaithe a aithint). <i>Is duine atá ainmnithe go foirmiúil é duine forordaithe ar féidir leis nó léi tuairisc a fháil i leith nithe ina réimse freagrachta e.g. is féidir le hArd-Stiúrthóir na Gníomhaireachta um Chaomhnú Comhshaoil tuairiscí a fháil ar gach ábhar a bhaineann le cosaint an chomhshaoil sa Stát (féach alt 4.1 thíos).</i>

4. Nochtadh don Choimisinéir um Nochtadh Cosanta

Leis an Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú), 2022, cruthaíodh Oifig an Choimisinéara um Nochtadh Cosanta. Tá cumhachtaí agus freagrachtaí áirithe ag an gCoimisinéir faoin Acht. Is é príomhdhualgas an Choimisinéara aon tuairisc a fhaightear faoin Acht a tharchur chuig an duine forordaithe is oiriúnaí (nó chuig an duine oiriúnach eile, mura féidir duine forordaithe a aithint). Is mar rogha dheireanach amháin a dhéanfaidh an Coimisinéir obair leantach dhíreach ar thuairisc.

Féadfaidh an Coimisinéir nochtadh a fháil trí bhealaí tuairiscithe seachtracha, nach mór dóibh na critéir chéanna a chomhlíonadh leis na bealaí tuairiscithe seachtracha do dhaoine forordaithe. Féadfaidh an Coimisinéir nochtuithe a fháil freisin a tarchuireadh ar aghaidh ó Airí Rialtais.

Ní mór don Choimisinéir duine nó daoine ainmnithe neamhchlaonta a cheapadh freisin. Ní mór don duine ainmnithe som a bheith freagrach as faisnéis a sholáthar maidir le nochtadh seachtrach a dhéanamh, tuairiscí a fháil agus obair leantach a dhéanamh orthu, cumarsáid a choinneáil leis an duine tuairiscithe agus nuair is gá, tuilleadh faisnéise a iarraidh ar an duine tuairiscithe agus aiseolas a thabhairt dó nó di.

5. Cé leis a mbaineann an beartas seo?

Baineann an Beartas seo le gach **Oibrí** mar a shainmhínítear in alt 3 den Acht, lena n-áirítear fostaithe reatha agus iarfhostaithe, conraitheoirí neamhspleácha, oiliúnaithe, foireann gníomhaireachta, oibrithe deonacha, comhaltaí boird agus iarrthóirí poist.

Maidir le daoine forordaithe, baineann an Beartas le gach oibrí ar mian leo éagóir ábhartha a thuairisciú a bhaineann leis na nithe a bhfuil siad ainmnithe ina nduine forordaithe ag an Aire ina leith faoi ionstraim reachtúil.

Eisiatar comhairleoirí dlí, i gcás ina dtagann faisnéis ar a n-aire agus comhairle dlí á cur ar fáil acu, ó chosaintí an Achta. I gcás ina bhféadfaí éileamh ar phribhléid ghairmiúil dhlíthiúil a choinneáil i leith na faisnéise sin, ní nochtadh cosanta a bheidh ann má

nochtann an comhairleoir dlí í. Is é sin an seasamh cibé an bhfuil an comhairleoir dlí fostaithe nó gan a bheith fostaithe ag an gcomhlacht poiblí.

6. Cad is nochtadh cosanta ann?

Is éard is nochtadh cosanta ann, san Acht, ná nochtadh faisnéise a bhfuil claonadh ann, i gcreideamh réasúnach oibrí, éagóir ábhartha amháin nó níos mó a thaispeáint; a tháinig ar aird an oibrí i gcomhthéacs a bhaineann leis an obair; agus a nochtar ar an modh a fhorordaítear san Acht.

Cuimsítear i gcomhthéacs a bhaineann leis an obair gníomhaíochtaí oibre fostaithe agus conraitheoirí agus d'fhéadfadh gníomhaíochtaí oibre soláthraithe seirbhíse, oiliúnaithe, oibrithe deonacha agus iarrthóirí poist a bheith san áireamh freisin. D'fhéadfadh gníomhaíochtaí a bhaineann le hobair amhail oiliúint, taisteal agus imeachtaí sóisialta eagraithe ag fostóirí a bheith san áireamh ann freisin.

7. Cad is brí le “hOibrí” i nochtaí cosanta?

Chun críche an Achta um Nochtadh Cosanta, ciallaíonn oibrí duine a bhfuil faisnéis faighte aige faoi éagóiritheoireacht iomchuí i gcomhthéacs a bhaineann leis an obair.

Áirítear le hoibrí:

- a) Pearsa aonair is fostaí é nó a bhí ina fhostaí.
- b) Pearsa aonair a rinne aon chonradh eile, nó a oibríonn nó a d'oibrigh faoi aon chonradh eile, cibé acu sainráite nó intuigthe agus (i gcás é a bheith sainráite) cibé acu ó bhéal nó i scríbhinn, trínar gheall an phearsa aonair (cibé acu go pearsanta nó ar shlí eile) aon obair nó seirbhísí a dhéanamh nó a chomhlíonadh do pháirtí eile sa chonradh chun críocha ghnó an pháirtí sin.
- c) Pearsa aonair a oibríonn nó a d'oibrigh do dhuine sna himthosca seo a leanas:
 - i. ina ndéanann tríú duine an phearsa aonair a thabhairt isteach nó a chur ar fáil chun an obair a dhéanamh, agus
 - ii. inarb é nó í an phearsa aonair dá n-oibríonn nó dár oibrigh an phearsa aonair, an tríú duine nó an bheirt acu, agus ní an phearsa aonair, a dhéanann nó a rinne, i gcleachtas, na téarmaí, ar a bhfuil an phearsa aonair ar fostú chun an obair a dhéanamh, a chinneadh go substaintiúil.
- d) pearsa aonair dá soláthraítear nó dár soláthraíodh taithí oibre de bhun cúrsa nó clár oiliúna nó oiliúint le haghaidh fostaíochta (nó iad araon) ar shlí seachas faoi chonradh fostaíochta.
- e) pearsa aonair atá nó a bhí ina scairshealbhóir de chuid gnóthais.
- f) pearsa aonair atá nó a bhí ina chomhalta nó ina comhalta de chomhlacht riaracháin, bainistíochta nó maoirseachta gnóthais, lena n-áirítear comhaltaí neamhfheidhmiúcháin.
- g) Pearsa aonair atá nó a bhí ina oibrí deonach.
- h) Duine aonair a fuair faisnéis faoi éagóir ábhartha le linn próiseas earcaíochta

- i) Pearsa aonair a fhaigheann faisnéis faoi éagóiritheoireacht iomchuí le linn caibidlíochtaí réamhchonarthacha (seachas próiseas earcaíochta dá dtagraítear in (h) thuas).

Meastar freisin gur oibrithe faoin Acht Státseirbhísigh, comhaltaí den Gharda Síochána, comhaltaí de na Buan-Óglaigh agus comhaltaí de na hÓglaigh Cúltaca.

8. Éagóiritheoireacht iomchuí

Is éagóiritheoireachtaí iomchuí iad na nithe seo a leanas chun críocha an Achta um Nochtadh Cosanta:

- a) Go ndearnadh cion, go bhfuil cion á dhéanamh nó gur dócha go ndéanfar cion.
- b) Gur mhainnigh duine nó go bhfuil, nó gur dócha go mbeidh, sé nó sí ag mainneachtain, déanamh de réir aon oibleagáid dhlíthiúil, seachas oibleagáid dhlíthiúil a eascraíonn faoi chonradh fostaíochta an oibrí nó faoi chonradh eile trína ngeallann an t-oibrí aon obair nó seirbhísí a dhéanamh nó a chomhlíonadh go pearsanta.
- c) Gur tharla iomrall ceartais nó go bhfuil, nó gur dócha go mbeidh, iomrall ceartais ag tarlú.
- d) Gur cuireadh sláinte nó sábháilteacht aon phearsan aonair i mbaol nó go bhfuil, nó gur dócha go mbeidh, sláinte nó sábháilteacht aon phearsan aonair á cur i mbaol.
- e) Go ndearnadh damáiste don chomhshaol nó go bhfuil, nó gur dócha go mbeidh, damáiste á dhéanamh don chomhshaol.
- f) Gur baineadh úsáid neamhdhleathach nó úsáid mhíchuí eile as cistí nó acmhainní comhlachta phoiblí, nó as airgead poiblí eile nó go bhfuil, nó gur dócha go mbeidh, úsáid neamhdhleathach nó úsáid mhíchuí eile á baint as an gcéanna.
- g) Go bhfuil gníomh nó neamhghníomh a dhéanann comhlacht poiblí nó a dhéantar thar a cheann leatromach, idirdhealaitheach nó mórfhaillíoch nó gur mór-mhíbhainistíocht atá ann.
- h) Go ndearnadh sárú ar dhlí sonraithe de chuid an Aontais a leagtar amach sa Treoir, nó go bhfuil sárú, nó gur dócha go ndéanfar sárú air.
- i) Go ndearnadh faisnéis, a bhféadfar aon ní a thagann faoi réim aon cheann de na míreanna sin roimhe seo a léiriú inti, a cheilt nó a scriosadh nó go bhfuil, nó gur dócha go mbeidh, faisnéis den sórt sin á ceilt nó á scriosadh.

9. Creideamh réasúnta

Caithfidh creideamh réasúnta a bheith ag oibrí go léiríonn an fhaisnéis a nochtar nó gur cosúil go léiríonn an fhaisnéis a nochtar éagóir. Ní chiallaíonn an téarma “creideamh réasúnach” go gcaithfidh an creideamh a bheith ceart.

Tá oibrithe i dteideal a bheith cearr ina gcreideamh, chomh fada agus a bhí a gcreideamh bunaithe ar fhorais réasúnacha. D'fhéadfadh forais réasúnacha a bheith ag

an oibrí chun a chreidiúint go bhfuil éagóir de chineál éigin ag tarlú bunaithe ar a mbreithnithe, ach d'fhéadfadh sé tarlú ina dhiaidh sin go raibh dul amú orthu.

Ní ghearrfar pionós ar an oibrí as é a fháil mícheart. Is é an rud is tábhachtaí ná go raibh creideamh réasúnta ag an oibrí gur léirigh an fhaisnéis a nochtadh, nó go raibh sé de nós aici éagóir a nochtadh.

10. Tuairiscí a d'fhéadfaí nach nochtadh cosanta atá iontu

Ní chumhdaítear leis an mBeartas seo ábhair leasa phríobháidigh, i.e., gearáin phearsanta nó casaoidí pearsanta. Ba cheart leanúint le nithe de chineál pearsanta a thuairisciú don Aonad Acmhainní Daonna faoi bheartais ábhartha Acmhainní Daonna amhail an Nós Imeachta Casaoide nó beartas frithbhulaíochta agus ciaptha na Státseirbhíse – Dínit ag an Obair.

Faoin Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022, maidir le hábhar a bhaineann le casaoidí idirphearsanta a dhéanann difear go heisiach do dhuine tuairiscithe, eadhon, casaoidí faoi choinbhleachtaí idirphearsanta idir an duine tuairiscithe agus oibrí eile, nó maidir le hábhar a bhaineann le gearán ag duine tuairiscithe lena fhostóir nó lena fostóir nó lena fostóir nó lena fostóir a bhaineann leis an oibrí go heisiach, ní éagóir ábhartha é chun críocha an Achta seo agus féadfar déileáil leis trí na nósanna imeachta comhaontaithe is infheidhme maidir le casaoidí nó gearán den sórt sin a bhfuil rochtain ag an duine tuairiscithe orthu nó trí nósanna imeachta eile den sórt sin.

Chuipe sin, ba cheart go mbeadh Oibrithe ar an eolas faoi Nósanna Imeachta Gearáin na Státseirbhíse a leagtar síos i gCiorclán 11/2001. Tugann an Coimisiún um Chaidreamh san Áit Oibre, ina Chód Cleachtais ar Acht 2014, treoir úsáideach maidir le hidirdhealú a dhéanamh idir ar cheart déileáil le gearán mar ghearán nó mar nochtadh cosanta. Is ábhar a bhaineann go sonrach leis an Oibrí é gearán, i.e. post fostaíochta an Oibrí sin maidir lena ndualgais, a dtéarmaí agus a gcoinníollacha fostaíochta, a nósanna imeachta oibre nó a gcoinníollacha oibre. Ba cheart gearán a phróiseáil faoi Nós Imeachta Gearáin na Státseirbhíse.

Ní nochtadh cosanta é nochtadh i gcás ina gcuireann an duine aonair faisnéis bhréagach ar fáil go feasach. D'fhéadfadh gníomh araíonachta nó gníomh iomchuí eile a bheith mar thoradh ar aon líomhaint den sórt sin a chinntear a bheith déanta.

Tá sé tábhachtach freisin a bheith soiléir go bhfuil sé mar aidhm ag an mBeartas seo um Nochtadh Cosanta Oibrithe a dhéanann nochtadh cosanta (Nochtóirí) a chosaint. Tá sé mar aidhm freisin ag an mbeartas Oibrithe a d'fhéadfadh a bheith ina n-ábhar nochta den sórt sin ('Duine/Daoine atá Imníoch') a chosaint le linn an phróisis.

Tá beartais agus nósanna imeachta gaolmhara na Státseirbhíse leagtha amach in Aguisín B. Is féidir reachtaíocht eile lena n-éascaítear nochtadh a fheiceáil in Aguisín C.

11. Nochtadh cosanta inmheánach a dhéanamh

Faoi Acht, is féidir nochtadh cosanta a dhéanamh laistigh de Thailte Éireann agus lasmuigh de. Tá Tailte Éireann tiomanta do thacaíocht a thabhairt do nochtadh inmheánach agus é a éascú d'fhonn an méid a leanas a dhéanamh:

- a áirithiú go ndéanfar éagóir fhéideartha a bhrath agus a leigheas go luath;
- an bealach is sábháilte a sholáthar d'fhostaithe chun nochtadh a dhéanamh;
- cultúr eagraíochtúil atá freagrach agus eiticiúil a thógáil;
- dea-rialachas agus cuntasacht a léiriú.

Moltar go láidir d'oibrithe, dá bhrí sin, na bealaí inmheánacha a úsáid fiú nuair a bheartaíonn siad tuairisciú go seachtrach. Ar ndóigh, féadfaidh siad leas a bhaint as bealaí seachtracha chun nochtadh a dhéanamh, mar a leagadh amach roimhe seo ach ba cheart dóibh a bheith ar an eolas go bhfuil caighdeán níos airde i bhfeidhm go ginearálta i dtéarmaí cosaintí an Achta a fháil nuair a dhéantar nochtadh go seachtrach (féach Alt 14).

Ba cheart ábhair imní, go ginearálta, a thuairisciú do bhainisteoir líne an Oibrí. Ba cheart d'Oibrí, a chreideann go réasúnta, go bhfuil éagóir ann san ionad oibre, smaoineamh ar an ábhar a thuairisciú chuig:

a. Bainisteoir líne ar leibhéal LEIBHÉAL AOF nó os a chionn nó Ceannasaí Feidhme
Dá mbeadh an tOibrí míchompordach nó má tá cúinsí ann a chuireann cosc orthu nochtadh a thuairisciú dá mbainisteoir líne féin, ansin is féidir leo an t-ábhar a thuairisciú dá mbainisteoir feidhme (bainisteoir a mbainisteora líne le fírinne).

b. An chéad leibhéal bainistíochta eile is airde suas go dtí comhalta den Bhord Bainistíochta agus an ball sin san áireamh
Más rud é, ar chúis ar bith, go mbraitheann an tOibrí go bhfuil sé míchuí éagóir a thuairisciú do na daoine thuas, ansin ba chóir dó/di nochtadh a thuairisciú do bhainisteoir sinsearach, ball den Bhord Bainistíochta san áireamh.

c. Cathaoirleach an Choiste Iniúcháireachta agus Riosca
Mura mbraitheann an tOibrí go bhfuil sé oiriúnach an nochtadh a dhéanamh leis na bainisteoirí thuasluaite, féadfaidh siad an nochtadh a dhéanamh le Cathaoirleach Choiste Iniúcháireachta agus Riosca Thailte Éireann.

I ngach cás, ba cheart don Oibrí tuairiscithe (Nochtóir), Faighteoir, don Oifigeach um Nochtadh Cosanta agus aon duine eile a bhfuil baint acu le nochtadh discréd a fheidhmiú agus gealltanais a thabhairt an próiseas tuairiscithe agus imscrúdaithe a choinneáil faoi rún.

Tá bosca poist tiomnaithe ag Tailte Éireann ar féidir é a úsáid chun nochtadh cosanta a sheoladh, is é sin protecteddisclosures@tailte.ie.

Leagtar amach príomhfhreagrachtaí as nochtadh cosanta i dTailte Éireann i gCuid 3. Is féidir léarscáil próisis den nós imeachta níos leithne um Nochtadh Cosanta a fheiceáil in Aguisín D.

12. Conas Nochtadh Cosanta a dhéanamh

Féadfaidh oibrí nochtadh a dhéanamh don Fhaighteoir ábhartha i bhformáidí inrochtana e.g., ó bhéal, go leictreonach, trí ríomhphost nó i scríbhinn.

Ba chóir a thabhairt faoi deara gurb é an tOifigeach um Nochtadh Cosanta (mar an ‘Duine Ainmnithe’ i dTailte Éireann) atá freagrach as admháil a thabhairt go bhfuarthas an nochtadh, agus obair leantach a dhéanamh ar nochtadh, lena n-áirítear aiseolas a sholáthar do pháirtithe ábhartha. Is leo an bosca poist tiomnaithe le haghaidh Nochtadh Cosanta, is é sin protecteddisclosures@tailte.ie.

Mar a luadh roimhe seo, is é an tOifigeach um Nochtadh Cosanta an Bainisteoir Acmhainní Daonna IR/ER, nó an Ceann Rialachais, Comhlíonta agus Sármhaitheasa i gcás nach n-oireann sé don Leas-Bhainisteoir Acmhainní Daonna an ról sin a chomhlíonadh.

B’fhearr nochtadh i scríbhinn mar go bhfuil níos lú raon feidhme ann do mhíthuisintí a thagann chun cinn. Glacfaidh faighteoir nochtadh a dhéantar ó bhéal céimeanna chun a chinntiú go ndéantar an tuarascáil a dhoiciméadú agus a thaifeadadh go cruinn. Ba chóir don duine tuairiscithe (Nochtóir) nótaí scríofa ar nochtuithe a thugtar ó bhéal a shíniú maidir lena gcruinneas. Sa chás go ndéantar nochtadh ó bhéal, cinnteoidh an Faighteoir go ndéantar sonraí cruinne an nochtadh a thaifeadadh, mar a leagtar amach thíos.

Ní mór na cúiseanna agus an fhianaise, i gcás ina bhfuil fianaise den sórt sin ar fáil, a leagan amach go hiomlán sa nochtadh. Ní cheanglaítear ar an Nochtóir a n-ábhar inní a fhiosrú ionas go mbeidh “creideamh réasúnta” acu. Ní mór na fíricí, lena mbunaítear an nochtadh, a leagan amach go hiomlán de réir mar is fearr is eol don Nochtóir, faisnéis agus creideamh (“creideamh réasúnach” mar a luaitear san Acht).

Ceanglófar ar an Nochtóir, nó ar fhaighteoir an nochtadh, más gá, na forais shonracha ar a mbunaíonn siad a ndearbhú gur cheart caitheamh leis an nochtadh mar nochtadh cosanta de réir bhrí an Achta a leagan amach i scríbhinn.

Leagtar amach sa mhéid seo a leanas an fhaisnéis ba cheart a sholáthar i nochtadh:

- Ráiteas go bhfuil an nochtadh á dhéanamh faoin Acht um Nochtadh Cosanta 2014;
- Ainm an nochtóra, post san eagraíocht, ionad oibre agus sonraí teagmhála rúnda a sholáthar;
- An rud a tharla, a chreidtear a tharla, nó a chreidtear a tharlóidh amach anseo;
- An uair agus an áit inar tharla sé;
- Cé leis ar bhain sé (lena n-áirítear aon fhinné);
- Cibé ar cuireadh Tailte Éireann i mbaol nó ar fhulaing siad caillteanas dá bharr;
- Cibé ar tharla an t-iompar is ábhar inní roimhe seo;
- Cibé acu a ardaíodh (agus má ardaíodh, conas a ardaíodh) an t-ábhar le duine ar bith eile, go himmheánach nó go seachtrach;

- Sonraí faoin bhfáth a gcreideann siad gur éagóir ábhartha é an nochtadh;
- Faisnéis a bhaineann leis an éagóir ábhartha chun cabhrú le measúnú a dhéanamh ar na hábhair a ardaíodh sa nochtadh;
- Dáta an nochtá agus sonraí teagmhála an Nochtóra;
- Cé acu a iarrtar rúndacht nó nach n-iarrtar.

Toisc nach féidir a fháil amach, ag an am, an measfar nochtadh a bheith faoi chosaint ina dhiaidh sin faoin Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022, ba cheart don Fhaighteoir taifead i scríbhinn a choinneáil ar a gcuid gníomhaíochta, lena n-áirítear amlínte.

13. Nochtadh gan ainm agus faoi ainm bréige

D'fhéadfadh nochtadh seachtrach (féach Alt 14) a bheith ina nochtuithe anaithnide (sa chás go gcoinníonn an Nochtóir céannacht siar) agus nochtadh bréige (sa chás go bhfuil ainm nó céannacht bhréagach in úsáid ag an Nochtóir ach d'fhéadfadh teagmháil leanúnach a bheith indéanta) sa chás go ndéantar an nochtadh go seachtrach. Mar sin féin, ní phróiseálfar nochtáí gan ainm nó le hainm bréige trí Bheartas um Nochtadh Cosanta Thailte Éireann.

Éilíonn Tailte Éireann ar bhaill foirne iad féin a aithint agus tuarascáil á déanamh acu go himmheánach, agus a n-ainm agus a sonraí teagmhála a sholáthar mar go mb'fhéidir go gcaithfí teagmháil a dhéanamh leo chun faisnéis a nochtar a shoiléiriú agus chun an t-imscrúdú a éascú. Cuideoidh sainaitheint le Tailte Éireann an Nochtóir a chosaint freisin.

14. Nochtuithe seachtracha

Spreagtar oibrithe chun a n-ábhar inní a ardú go himmheánach faoin mbeartas seo an chéad uair. Aithnítear, áfach, nach mbeadh sé sin oiriúnach i gcónaí. Dá bhrí sin, foráiltear leis an mbeartas seo, i gcomhréir leis an Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022, do thuairisciú seachtrach do '**Dhaoine Forordaithe**' agus do '**Dhaoine Eile**'.

Sula dtuairisceoidh siad ábhar inní go seachtrach, b'fhéidir gur mhaith le hOibrithe dul i gcomhairle (chun comhairle a fháil) leis na Faighteoirí Inmheánacha mar a leagtar amach i gCuid 11 den bheartas seo.

Aithnítear san Acht na bealaí seo a leanas chun nochtadh cosanta a dhéanamh lasmuigh den fhostóir:

- a) **Duine freagrach** lasmuigh den Fhostóir, má chreideann an fostaí le réasún go mbaineann an éagóir le duine seachas Fostóir an fhostaí nó sa chás go bhfuil freagracht dhlíthiúil ar an duine freagrach sin as rud éigin a bhféadfadh éagóir a bheith tarlaithe ina leith. Mar shampla, d'fhéadfadh oibrí gníomhaireachta nochtadh a dhéanamh don eagraíocht ina bhfuil siad ag obair seachas dá bhfostóir féin.

- b) **Duine forordaithe** (i.e. mar atá forordaithe le hIonstraim Reachtúil 367/2020, arna leasú ag IR 448/2015) amhail an tArd-Reachtair Cuntas agus Ciste, an Coimisinéir Cosanta Sonraí, Príomhfheidhmeannach an Údaráis Sláinte agus Sábháilteachta etc¹. I gcásanna den sórt sin, tá feidhm ag ceanglas breise: ní mór don nochtóir a chreidiúint go bhfuil an fhaisnéis a nochtar agus aon líomhaint atá inti **fíor go substaintiúil**.
- c) **Aire** den Rialtas ar a mbronntar nó ar a bhforchuirtear aon fheidhm a bhaineann leis an gcomhlacht poiblí le haon achtachán nó faoi.
- d) **Comhairleoir dlí**, má tá sé déanta ag Oibrí i gcúrsa comhairle dlí a fháil ó, mar shampla, aturnae, abhcóide nó oifigeach ceardchumainn.
- e) **Nochtadh seachtrach** malartach (i gcúinsí an-teoranta).

Molann Tailte Éireann d'Oibrí bealaí inmheánacha a úsáid nuair is féidir, chun gníomh pras a éascú mar fhreagairt ar an éagóir agus chun aon rioscaí a thagann chun cinn d'Oibrithe maidir le nochtadh seachtrach nó poiblí a dhéanamh a laghdú. Mar sin féin, mura bhfuil sé sin oiriúnach agus más fearr le hOibrí nochtadh seachtrach a dhéanamh, is fearr ansin as na cúig rogha mhalartacha a leagtar amach thuas, a), b), c) nó d) thar e).

Maidir le rogha e) thuas, lena n-áirítear nochtadh féideartha san fhearann poiblí ar nós do na meáin, ba cheart d'Oibrí a bheith feasach go bhfuil ceanglais bhreise ann maidir leis an gcatagóir nochtá sin chun cáiliú mar nochtadh cosanta. Ionas go gcosnófar nochtadh den sórt sin:

- Ní mór d'Oibrí a chreidiúint go réasúnta go bhfuil an fhaisnéis a nochtar, agus aon líomhain fíor go substaintiúil;
- Ní dhéantar an nochtadh ar mhaithe le gnóthachan pearsanta; agus
- Tá sé réasúnta, sna himthosca go léir, an nochtadh a dhéanamh go poiblí.

Chomh maith leis na critéir sin, ní mór ceann amháin nó níos mó de na critéir seo a leanas a chomhlíonadh:

- Tráth déanta an nochtá creideann an tOibrí le réasún go gcuirfidh an fostóir pionós air/uirthi, má dhéanann siad an nochtadh faoin bpróiseas inmheánach nó do 'dhuine forordaithe';
- Creideann an tOibrí le réasún go scriosfar nó go gceilfear fianaise má dhéantar an nochtadh go díreach leis an bhfostóir;
- Ní dhearnadh aon ghníomh maidir le nochtadh den chineál céanna a rinne an tOibrí roimhe sin;
- Tá an éagóir ábhartha de chineál atá thar a bheith tromchúiseach.

Má chinneann Oibrí nochtadh a dhéanamh le páirtí seachtrach, is faoin bpáirtí sin a bheidh sé cinneadh a dhéanamh an nochtadh cosanta (an measúnú) é, i ndáiríre, agus cineál aon imscrúdaithe a d'fhéadfadh tarlú a chinneadh. I gcásanna den sórt sin, comhoibreoidh Tailte Éireann go hiomlán leis an imscrúdú.

¹ <https://www.gov.ie/en/collection/41798-protected-disclosures-whistleblowing-list-of-prescribed-persons/>

15. Cosaint ar phionósú

Foráiltear leis an Acht do leigheasanna sonracha d'Oibrithe a ngearrtar pionós orthu as nochtadh cosanta a dhéanamh.

Tá an sainmhíniú ar phionósú in alt 3 (1) den Acht an-chuimsitheach. Ciallaíonn pionósú aon ghníomh nó neamhghníomh díreach nó indíreach a tharlaíonn i gcomhthéacs a bhaineann leis an obair, a spreagtar trí thuairisc a dhéanamh agus a dhéanann díobháil éagórach nó a d'fhéadfadh díobháil éagórach a dhéanamh d'Oibrí.

Leagtar amach san Acht samplaí níos leithne de na rudaí a d'fhéadfadh a bheith ina bpionósú ná mar a tugadh nuair a tugadh an tAcht isteach den chéad uair. Is éard atá sa liosta samplaí neamh-uileghabhálacha níos leithne seo:

- fionraí, asleagan nó dífhostú,
- ísliú céime, cailliúint deiseanna le haghaidh ardú céime, nó ardú céime a choinneáil siar,
- aistriú dualgas, athrú ar shuíomh áite oibre, laghdú ar phá nó athrú ar uaireanta oibre,
- aon araíonacht, iomardú nó pionós eile (lena n-áirítear pionós airgeadais) a fhorchur nó a chur i bhfeidhm,
- comhéigean, imeaglú, ciapadh nó dúdhiúltú,
- idirdhealú, míbhuntáiste nó cóir éagórach,
- díobháil, damáiste nó caillteanas,
- bagairt díoltais:
- oiliúint a choinneáil siar;
- measúnú diúltach maidir le feidhmíocht nó teistiméireacht dhiúltach fostaíochta;
- mainneachtain conradh fostaíochta sealadach a aistriú ina cheann buan, i gcás ina raibh ionchais dhlisteanacha ag an Oibrí go dtairgfí fostaíocht bhuan dó nó di;
- mainneachtain conradh fostaíochta sealadach a athnuachan nó é a fhoirceannadh go luath;
- damáiste, lena n-áirítear damáiste do chlú an Oibrí, go háirithe ar na meáin shóisialta, nó caillteanas airgeadais, lena n-áirítear caillteanas gnó agus caillteanas ioncaim;
- dúliostáil ar bhonn comhaontú neamhfhoirmiúil nó foirmiúil ar fud na hearnála nó an tionscail, a d'fhéadfadh a fhágáil nach bhfaighidh an duine fostaíocht san earnáil nó sa tionscal amach anseo;
- conradh le haghaidh earraí nó seirbhísí a fhoirceannadh luath nó a chealú;
- ceadúnas nó cead a chealú, agus
- atreoruithe síciatracha nó leighis.

16. Pionósú a chosc

Foráiltear leis an Acht do leigheasanna sonracha d'Oibrithe a ngearrtar pionós orthu as nochtadh cosanta a dhéanamh. Ciallaíonn pionósú aon ghníomh, nó neamhghníomh, a

théann i bhfeidhm ar Nochtóir chun a n-aimhleasa agus lena n-áirítear fionraí, asleagan, dífhostú, ísliú céime, cailleadh deiseanna cur chun cinn, aistriú dualgas, athrú ar shuíomh na háite oibre, laghdú ar phá, athrú ar uaireanta oibre, aon smacht, iomardú nó pionós eile a fhorchur nó a riar (lena n-áirítear pionós airgeadais), cóir éagórach, comhéigean, imeaglú, ciapadh, idirdhealú, míbhuntáiste, díobháil, damáiste, caillteanas nó bagairt díoltais.

Tá Nochtóir i dteideal cosaint a fháil freisin ó dhíobháil a d'fhulaing siad toisc go ndearna siad, nó tríú páirtí, nochtadh cosanta. Áirítear le díobháil sa chomhthéacs seo comhéigean, imeaglú, ciapadh, idirdhealú, míbhuntáiste, cóir dhíobhálach maidir le fostaíocht (nó fostaíocht peirspictíochta), díobháil, damáiste, caillteanas nó bagairt díoltais.

Glacfar gach beart réasúnta chun Nochtóirí a chosaint ar phionósú. Ba cheart do nochtóirí a mheasann go raibh siad thíos de dheasca aon ghníomhaíocht pionóis, fógra a thabhairt don Oifigeach um Nochtadh Cosanta a luaithe is féidir. Admhóidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta go bhfuarthas an gearán faoi phionósú laistigh de dheich lá oibre, nó, i gcás nach bhfuil sé sin indéanta go réasúnach, a luaithe is féidir. Ní ghlacfaidh Tailte Éireann le haon phionósú ar Oibrithe a dhéanann tuairisc faoin mBeartas seo agus déileálfaidh sé le haon ghníomhaíochta pionóis nó iarracht ar phionósú mar mhí-iompar tromchúiseach faoi Chód Araíonachta na Státseirbhíse, nó sa chás nach bhfuil feidhm ag an gCód, mar ábhar tromchúiseach araíonachta. Faoi Acht, is féidir a mheas gur gníomh coiriúil é pionósú.

Socróidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta go ndéanfaidh imscrúdaitheoir seachtrach imscrúdú ar an ngearán maidir le pionósú. Fiosróidh an t-imscrúdaitheoir seachtrach an gearán agus eiseoidh sé nó sí tuairisc ar a dtorthaí laistigh de sheasca lá oibre ón dáta a ndéantar an t-imscrúdú a choimisiúnú. Sa chás nach bhfuil sé sin indéanta go réasúnach, féadfaidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta an tréimhse ama chun an tuarascáil a sheachadadh a shíneadh, faoi cibé tréimhse a mheastar a bheith réasúnach, sna himthosca.

I gcás ina gcinneann an t-imscrúdaitheoir seachtrach gur gearradh pionós ar an Nochtóir de réir bhrí an Achta, déanfaidh Tailte Éireann cibé gníomhaíocht is cuí leis, i leith aon fhostaí a cinneadh a bheith ag gabháil d'aon phionósú den sórt sin. I gcás inarb iomchuí, féadfaidh gníomhaíocht araíonachta suas go dtí dífhostú agus an dífhostú san áireamh a bheith san áireamh sa ghníomhaíocht sin.

Féadfaidh Nochtóir a mheasann gur gearradh pionós orthu (mar a shainítear thuas), gearán a dhéanamh ar leithligh faoin Acht leis an gCoimisiún um Chaidreamh san Áit Oibre. Ní mór an gearán a dhéanamh laistigh de shé mhí ón bpionósú líomhnaithe. D'fhéadfadh Oibrí a bheith in ann iarratas a dhéanamh ar an gcúirt freisin ar fhaoiseamh eatramhach nó urghaire laistigh de 21 lá ó tharla an pionósú. Moltar do dhaoine tuairiscithe comhairle dlí neamhspleách a lorg nó teagmháil a dhéanamh lena n-ionadaí ceardchumainn nó le Líne Chabhrach *Labhair Amach* de chuid Transparency International Ireland.

17. Rúndacht agus cosaint céannachta

Tá oibleagáid dhlíthiúil ar fhaighteoir nochtta agus ar aon duine a ndéantar nochtadh a tharchur chuige nó chuici, céannacht an nochtóra a choinneáil faoi rún. Glacfaidh Tailte Éireann gach beart réasúnach chun déileáil le nochtadh, a dhéantar de réir na nósanna imeachta seo, ar bhealach rúnda agus íogair. Tá sé tábhachtach a bheith ar an eolas, áfach, go mb'fhéidir nach mbeadh sé indéanta an chéannacht a choinneáil faoi rún mar i gcúinsí áirithe, d'fhéadfadh sé go mbeadh ar an duine comhoibriú le húdaráis imscrúdaithe nó, mar shampla, fianaise a thabhairt sa Chúirt nó chuig fóram eile. De réir chuspóir an Achta, áfach, cosnófar céannacht na ndaoine a dhéanann nochtadh agus beidh sé ina chion araíonachta (chomh maith le hábhar coiriúil a d'fhéadfadh a bheith ann) do dhaoine céannacht duine den sórt sin a nochtadh go míchuí nó féachaint le céannacht duine a rinne nochtadh a shuíomh.

Féadfaidh Nochtóir a bhfuil a c(h)éannacht curtha i mbaol caingean dlí a thionscnamh (féach Alt 16 den Acht). Ní mór dóibh siúd a bhfuil baint acu le nochtadh cosanta a phróiseáil a bheith cúramach maidir le slándáil doiciméad agus comhdú (cibé digiteach nó comhdú láimhe) go gcosnaítear céannacht an nochtóra.

I gcás ina bhfuil beart le déanamh tar éis nochtadh cosanta, cuirfear próiseas i bhfeidhm chun dul i gcomhairle leis an nochtóir agus, i gcás inar féidir, chun toiliú feasach i scríbhinn a fháil ón nochtóir, sula ndéanfar aon ghníomhaíocht a d'fhéadfadh iad a shainaithint. D'fhéadfadh go n-áireofaí leis seo nuair a bhíonn nochtadh á tharchur ag an gcomhlacht poiblí chuig páirtí seachtrach. Ar aon chuma, cuirfidh Tailte Éireann an duine a thuairiscíonn ar an eolas, i scríbhinn, go roinnfear a chéannacht agus na cúiseanna leis sin.

Is ábhar coiriúil é rúndacht duine tuairiscithe a shárú. Ní nochtfaidh faighteoir an nochtta ná aon duine, a ndéantar nochtadh a tharchur chuige nó chuici, do dhuine eile aon faisnéis a d'fhéadfadh an nochtóir a shainaithint, ach amháin i gcúinsí an-teoranta. Ní mór do dhuine ainmnithe, nó d'aon duine a bhfuil baint acu leis an obair leantach ar thuairisc, a mheas le réasún gur gá an chéannacht a roinnt le daoine eile, chun críocha na tuairisce a fháil, a tharchur, nó chun obair leantach a dhéanamh uirthi.

I gcás ina gcinntear gur gá faisnéis a nochtadh a d'fhéadfadh nó a nochtadh céannacht an nochtóra, ba cheart an cinneadh sin a chur in iúl don nochtóir roimh an nochtadh, ach amháin i gcásanna eisceachtúla. Cuirfear an nochtóir ar an eolas freisin faoin bpróiseas athbhreithnithe is infheidhme (féach alt 19 thíos), a fhéadfaidh an nochtóir a agairt, mura bhfuil siad sásta maidir leis an gcinneadh sin. I ngach cás inar féidir in aon chor, tairgfear athbhreithniú don nochtóir sula nochtfar a chéannacht nó a céannacht.

18. Tacaíocht agus comhairle

Tá an tSeirbhís Cúnaimh d'Fhostaithe ar fáil i gcónaí d'fhoireann Thailte Éireann, lena n-áirítear iad siúd a dhéanann nochtadh cosanta, iad siúd a ndéantar nochtadh ina gcoinne agus iad siúd a bhfuil baint acu le nochtadh cosanta a imscrúdú.

Tá Tailte Éireann ina bhall den chlár Ionracas ag an Obair, tionscnamh de chuid Transparency International Ireland. Tá an clár maidir le h Ionracas ag an Obair dírithe ar thimpeallacht oibre níos sábháilte a chur chun cinn do dhaoine a labhraíonn amach faoi éagóir. Tá comhairle neamhspleách agus rúnda (chomh maith le rochtain ar thacaíocht shíceolaíoch cháilithe saor in aisce) ar fáil d'Oibrithe (a rinne nochtadh nó atá ag smaoineamh ar nochtadh a dhéanamh) trí Líne Chabhrach Transparency International Ireland *Labhair Amach* ag 1800 844 866 (nó seol ríomhphost chuig helpline@transparency.ie), Luan go hAoine 10 r.n. go 6 i.n. Is féidir le hoibrithe fiosrúchán a dhéanamh freisin trí fhoirm shlán ar líne nó téacs criptithe. Chun tuilleadh eolais a fháil, féach www.speakup.ie.

Tá treoir maidir le nochtadh cosanta a dhéanamh ar fáil ag:

https://transparency.ie/sites/default/files/14.12.02_speak_up_safely_final.pdf

Nuair is cuí, is féidir leis an Líne Chabhrach glaoiteoirí a atreorú chun teacht ar chomhairle dlí saor in aisce ón Ionad Comhairle Dlí Trédhearcachta (féach <https://www.transparency.ie/helpline/TLAC>).

D'fhéadfadh sé go dteastódh ó oibrithe agus Ábhair Nochtuithe ('Daoine lena mBaineann') comhairle agus/nó ionadaíocht dlí a lorg (lena n-áirítear trí chomhghleacaithe nó ceardchumann) sula ndéanann siad nochtadh cosanta agus ina dhiaidh sin.

19. Admháil, measúnú agus imscrúdú

19.1 Admháil

A luaithe a fhaightear nochtadh (agus laistigh de lá oibre amháin), ba cheart d'fhaighteoir an nochtá tuairisc a thabhairt d'Oifigeach um Nochtadh Cosanta Thailte Éireann. Admhóidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta ('Duine Ainmnithe') i scríbhinn don Fhaighteoir go bhfuarthas an nochtadh. Ansin cuirfidh an Faighteoir an Nochtóir ar an eolas faoin admháil sin laistigh de sheacht lá tar éis dóibh a nochtadh a fháil.

Ba cheart go luafaí sa tuairisc don Oifigeach um Nochtadh Cosanta go ndearnadh nochtadh agus ba cheart go n-áireofaí inti cineál na faisnéise atá sa nochtadh. Féadfaidh an Faighteoir an nochtadh a ardú ó bhéal leis an Oifigeach um Nochtadh Cosanta i dtosach ach ní mór dó nó di ina dhiaidh sin substaint an nochtá a dheimhniú i scríbhinn a luaithe is indéanta le réasún ina dhiaidh sin. Leagtar amach na tréimhsí ama do chéimeanna éagsúla na bpróiseas measúnaithe agus imscrúdaithe sa doiciméad seo agus déantar achoimre orthu in Aguisín E. Tá sé tábhachtach d'fholláine an Nochtóra agus an Duine/na nDaoine lena mBaineann nach mbíonn aon mhoill ineachanta sa phróiseas sin. Ba cheart a thabhairt faoi deara, cé go bhféadfaidh an Nochtóir a nochtadh a tharraingt siar tráth ar bith, go bhféadfaidh an Coiste um Measúnú ar Nochtadh Cosanta a chinneadh fós gur cheart go leanfadh measúnú, agus imscrúdú, b'fhéidir, ar aghaidh.

19.2 Measúnú ar thuairisc líomhnaithe ar éagóir

Is é cuspoir imscrúdaithe a fháil amach ar tharla nó nár tharla na hábhair inní a tuairiscíodh.

Áireofar sa phróiseas scagtha tosaigh measúnú ar an nochtadh, ag féachaint d'fhorálacha an Achta, chun a chinneadh an gcomhlíonann sé na critéir maidir le nochtadh cosanta. Cinnteoidh Tailte Éireann go mbeidh Imscrúdaitheoirí ar an eolas i gcónaí faoi phrionsabail an cheartais nádúrtha agus go gcomhlíonfaidh siad iad.

Tionólfaidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta cruinniú den Choiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta. Mura bhfuil an tOifigeach um Nochtadh Cosanta ar fáil, ba chóir an tuairisc a chur ar aghaidh chuig Ceann an Rialachais agus an Chomhlíonta, a thionólfaidh an coiste ildisciplíneach thuasluaite. Cuirfear oiliúint agus eolas cuí ar chomhaltaí an Choiste Measúnaithe, lena n-áirítear trí Transparency International Ireland, agus déanfar téarmaí tagartha a fhorbairt do gach measúnú nochta, a dhréachtóidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta agus an Coiste Measúnaithe. Ba cheart go leagfaí amach sna téarmaí tagartha seo ballraíocht an choiste, an creat ama don mheasúnú, paraiméadair an mheasúnaithe, agus socruithe rialachais agus tuairiscithe.

Mura bhfuil sé soiléir an gcáilíonn an tuairisc mar nochtadh cosanta, ba cheart don fhaighteoir caitheamh leis an tuairisc mar nochtadh cosanta (agus céannacht an duine tuairiscithe a chosaint de réir na Nósanna Imeachta) go dtí go mbeidh sé sásta nach nochtadh cosanta í an tuairisc.

Beidh na céimeanna seo a leanas san áireamh sa phróiseas measúnaithe:

- a) Soiléiriú a dhéanamh ar bhunús na n-ábhar inní a ardaíodh leis an Oibrí agus a fháil amach cén fhianaise atá ar fáil chun tacú leis an ábhar inní.
- b) An riosca a bhaineann leis an tsaincheist a thomhas agus gníomhaíocht a dhéanamh láithreach, má bhíonn cailteanas nó contúirt thromchúiseach do dhaoine eile i gceist leis an éagóir líomhnaithe.
- c) Gach fiosrú ábhartha a dhéanamh go pras, go hígair agus go discréideach, ag cinntiú go gcosnófar céannacht an nochtóra. Más gá céannacht an Oibrí a nochtadh chun tabhairt faoi fhiosrúchán éifeachtach, rachaidh an Faighteoir i gcomhairle leis an duine ábhartha ar an gcéad dul síos agus gheobhaidh sé nó sí toiliú eolasach i scríbhinn ón duine tuairiscithe. Agus é seo á dhéanamh aige, míneoidh an Faighteoir i scríbhinn cén fáth a bhfuil sé riachtanach céannacht an Oibrí a roinnt i gcásanna den sórt sin, agus cead a thabhairt don Oibrí achomharc a dhéanamh in aghaidh an chinnidh sin.

Má mheastar, ar réamhscrúdú, go bhfuil an líomhain go hiomlán gan substaint ná fiúntas, féadfar an líomhain a dhíbhe agus cuirfear an duine a rinne an tuairisc ar an eolas.

Sa chás go dtagann an measúnú ar an gconclúid nach gcomhlíonann an t-ábhar critéir an nochta chosanta (e.g. sa chás gur casaoíd nó gearán pearsanta í an tsaincheist) cuirfear an nochtadh ar an eolas faoin gconclúid seo agus tairgfear comhairle dó maidir leis na céimeanna cuí atá le glacadh. D'fhéadfadh na beartais ábhartha maidir le

hAcmhainní Daonna amhail an Nós Imeachta um Ghearáin nó beartas frithbhulaíochta agus ciaptha na Státseirbhíse – Dínit ag an Obair – a bheith i gceist leis sin.

Má chinntear go gcomhlíonann an t-ábhar a nochtar critéir nochtá chosanta faoin Acht, beidh an t-ábhar ina ábhar d'imscrúdú iomlán agus cuirfear an fhorbairt seo in iúl don nochtóir. Ba cheart a thabhairt faoi deara, cé go bhféadfaidh an Nochtóir a nochtadh a tharraingt siar tráth ar bith, go bhféadfaidh an Coiste um Measúnú ar Nochtadh Cosanta a chinneadh fós gur cheart go leanfadh measúnú, agus imscrúdú, b'fhéidir, ar aghaidh.

Beidh an Coiste ildisciplíneach agus beidh sé comhdhéanta de na daoine seo a leanas:

1. Bainisteoir Sinsearach AD (Cathaoirleach an Choiste Measúnaithe).
2. Ceannasaí Rialachais, Comhlíontachta agus Sármhaitheasa
3. Leas-Chláraitheoir, Clárúchán
4. Bainisteoir Sinsearach, Luacháil
5. Bainisteoir Sinsearach, Suirbhéireacht

Déanfaidh an Coiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta measúnú tosaigh ar an nochtadh chun a chinneadh an dtagann sé faoi raon feidhme an bheartais seo agus an gá imscrúdú a dhéanamh ar an nochtadh. Ba cheart aird a thabhairt sa phróiseas measúnaithe seo ar na ceisteanna seo a leanas:

- (i) faisnéis leordhóthanach a sholáthar sa nochtadh doiciméadaithe (féach Alt 12);
- (ii) cibé acu an ndearnadh nó nach ndearnadh faisnéis ábhartha a nochtadh;
- (iii) nochtadh arna dhéanamh ag Oibrí;
- (iv) a raibh sé de nós aige, i gcreideamh an Nochtóra, ceann amháin nó níos mó de na héagóirithe ábhartha a leagtar amach san Acht a léiriú; agus
- (v) a tháinig ar aird an Nochtóra i gcomhthéacs a bhaineann leis an obair.

Féadfaidh an Coiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta, tríd an Oifigeach um Nochtadh Cosanta, cibé faisnéis bhreise a lorg ón Nochtóir nó cibé ceisteanna a ardú a mheasann siad a bheith iomchuí agus ábhartha chun a measúnú a dhéanamh. Ní mór gach taifead agus comhad eagraíochtúil ábhartha idir pháipéar agus dhigiteach a shainaithint agus dul i gcomhairle leo de réir mar is cuí i ngach comhthéacs chun sonraí fíorasacha ábhartha a fháil amach agus a dheimhniú. Le linn an mheasúnaithe, féadfaidh an Coiste Measúnaithe ar Nochtadh Cosanta, tríd an Oifigeach um Nochtadh Cosanta, dul i gcomhairle ar bhonn rúnda freisin le baill foirne eile maidir le pointí teicniúla, chun soiléiriú a fháil. Ba cheart don Fhaighteoir, roimh ré, a chur in iúl don Nochtóir go bhféadfadh sé sin tarlú.

Agus measúnú á dhéanamh an nochtadh cosanta é nochtadh, ba cheart beartais agus nósanna imeachta eile de chuid Tailte Éireann agus na Seirbhíse Sibhialta a chur san áireamh (féach Aguisín B). Is féidir teacht ar Sheicliosta de na saincheisteanna atá le breithniú sa mheasúnú in Aguisín F.

Nuair is indéanta le réasún, cuirfidh an Coiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta a measúnú i gcrích agus eiseoidh siad tuairisc ar a measúnú, laistigh de dheich lá oibre tar éis dóibh an nochtadh a fháil. I gcás ina bhfuil an chuma ar an scéal nach féidir an

spriocdháta sin a chomhlíonadh, cuirfidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta an Nochtóir ar an eolas, tríd an bhFaighiteoir, faoin spriocdháta nua a luaithe is féidir.

Cuirfidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta toradh an mheasúnaithe in iúl don Fhaighiteoir ar an nochtadh bunaidh. Caithfidh sé seo a bheith laistigh de 3 mhí (nó go heisceachtúil sé mhí le cásanna níos casta). Ba cheart tuilleadh nuashonruithe, i gcás inarb iomchuí, a sholáthar trí eatramh míosúla ina dhiaidh sin arna iarraidh sin i scríbhinn ag an duine tuairiscithe.

Áireofar leis sin an cinneadh maidir leis na chéad chéimeanna eile (más ann dóibh) atá le glacadh, lena n-áirítear an ndéanfar an t-ábhar a imscrúdú tuilleadh. Ag an am céanna leis an Nochtóir a bheith curtha ar an eolas ag an Fhaighiteoir faoin toradh, cuirfidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta an fhaisnéis in iúl don Duine/do na Daoine lena mbaineann, nuair is cuí.

Má bhain an Coiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta de thátal as nár cheart caitheamh leis an nochtadh mar nochtadh cosanta, tabharfaidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta fógra don Fhaighiteoir chun a gceart a chur in iúl don Nochtóir athbhreithniú a lorg ar an measúnú sin, mar a leagtar amach in Alt 19 den bheartas seo.

Fiú i gcás ina mbaintear de thátal as nach nochtadh cosanta é an nochtadh mar sin, féadfaidh an Coiste um Measúnú ar Nochtadh Cosanta a mholadh do na páirtithe ábhartha go bhfuil gá le tuilleadh imscrúdaithe/gníomhaíochta faoi phróiseas difriúil.

Ba cheart don Oifigeach um Nochtadh Cosanta, tríd an mBainisteoir Acmhainní Daonna, an Bord Bainistíochta a chur ar an eolas ar bhonn ráithiúil faoi aon nochtadh cosanta, agus imscrúduithe agus a dtorthaí. Ba cheart é sin a dhéanamh ar bhealach a chosnaíonn rúndacht na ndaoine atá i gceist. Chun cabhrú leis an bpróiseas sin, ba cheart don Oifigeach um Nochtadh Cosanta loga i ndáil le nochtadh agus príomhimeachtaí a choinneáil (féach an teimpléad ag Aguisín G) agus é sin a chur ar fáil don Bhainisteoir Acmhainní Daonna nuair is gá. Tá sé seo sa bhreis ar chóip chrua agus comhad leictreonach (de réir mar is cuí) ina bhfuil na doiciméid agus/nó na taifid go léir a bhaineann leis an nochtadh cosanta áirithe a chothabháil agus a stóráil go slán. Ní mór cóip chrua agus comhaid leictreonacha a dhaingniú agus ní mór dóibh gan a bheith inrochtana ach amháin do na hoifigigh ábhartha.

19.3 Imscrúdú

Má chinneann an Coiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta go dtagann an nochtadh faoi réim Bheartas maidir le Nochtadh Cosanta Thailte Éireann agus gur chóir imscrúdú breise a dhéanamh air, déanfar imscrúduithe den sórt sin trí shaineolas seachtrach ar conradh (ní mór an saineolas sin a fháil trí phróiseas tairisceana). Laghdófar leis sin an fhéidearthacht go dtarlódh coinbhleachtaí leasa nó an baol go dtarlódh claontacht in imscrúduithe den sórt sin. Déanfar raon feidhme agus téarmaí tagartha aon imscrúdaithe a chomhaontú idir an tOifigeach um Nochtadh Cosanta, Príomhoifigeach Feidhmiúcháin Thailte Éireann agus an conraitheoir seachtrach, sula gcuirfear tús leis an imscrúdú.

Cuirfidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta in iúl don Nochtóir (tríd an Faighteoir) go dtabharfar faoi imscrúdú.

Ag tógáil ar thuarascáil mheasúnaithe an Choiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta, cinntífidh an tImscrúdaitheoir/na hImscrúdaitheoirí sonraí an cháis agus tabharfaidh siad a dtuairimí maidir le cé acu an ndearnadh aon éagóir ábhartha nó nach ndearnadh. Le linn an imscrúdaithe, féadfar a iarraidh ar an Nochtóir freastal ar chruinnithe agus/nó tuilleadh faisnéise a chur ar fáil don Imscrúdaitheoir/do na hImscrúdaitheoirí. Ba cheart taifid agus comhaid eagraíochtúla a chur ar fáil chun cabhrú le sonraí ábhartha a fhaightear ó gach páirtí lena mbaineann a dheimhniú agus/comhthacú leo.

Ar an gcaoi chéanna, féadfar a iarraidh ar ábhar nó ar ábhair an nochta ('Duine/Daoine lena mBaineann') freastal ar chruinnithe leis an imscrúdaitheoir/leis na himscrúdaitheoirí agus/nó faisnéis a sholáthar dó/dóibh chun cabhrú leis an imscrúdú. Go deimhin, i gcás inar féidir, ba cheart an Duine/na Daoine lena mBaineann a áireamh sa phróiseas imscrúdaithe agus ba cheart an deis a thabhairt dó/dóibh, mar chuid d'imscrúdú iomlán, a gcás/gcásanna a chur ar aghaidh mar fhreagairt ar an líomhain/na líomhaintí. Ní mór an idirghníomhaíocht sin a bhainistiú go han-chúramach de réir na bprionsabal agus na nósanna imeachta a leagtar amach in Alt 19.5 den bheartas seo agus riachtanais an cheartais nádúrtha. Leis an Acht leagtar oibleagáid ar eagraíochtaí rúndacht na ndaoine lena mbaineann a choinneáil agus iad a spreagadh chun a gcomhairle dlí féin a lorg. Cloítear i gcónaí le dualgas cúraim an dlí choitinn d'fhostaithe agus le hoibleagáidí Thailte Éireann faoin Acht um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair 2005.

Ba cheart don Imscrúdaitheoir/do na hImscrúdaitheoirí taifead/loga i scríbhinn a choinneáil (féach Aguisín G) de na príomhimeachtaí agus dá ngníomhaíochtaí, lena n-áirítear amlínte.

Eiseoidh an tImscrúdaitheoir/na hImscrúdaitheoirí an tuairisc ar a dtorthaí chuig an Oifigeach um Nochtadh Cosanta laistigh de sheasca lá oibre (agus chomh luath agus is féidir roimhe sin) ón dáta a ndéantar an t-imscrúdú a choimisiúnú. Sa chás nach bhfuil sé sin indéanta le réasún, féadfar tréimhse bhreise a chomhaontú leis an Oifigeach um Nochtadh Cosanta.

Ansin seolfaidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta tuairisc an imscrúdaithe chuig an bPríomhoifigeach Feidhmiúcháin, a chinnfidh laistigh de dheich lá oibre (féadfar an tréimhse ama sin a shíneadh má tá cúis mhaith ann agus trí chomhaontú leis an Oifigeach um Nochtadh Cosanta) cén beart ba cheart a dhéanamh.

D'fhéadfadh roinnt foirmeacha a bheith i gceist le beart den sórt sin, mar shampla, idirghabhálacha cáilíochta amhail athruithe ar chleachtais agus nósanna imeachta, beartas, próiseas nó cleachtas nua a thabhairt isteach, nó beart araíonachta i gcomhréir le Cód Araíonachta na Státseirbhíse mar a leagtar síos in Imlitir 19/2006. D'fhéadfadh sé a bheith riachtanach freisin tuairisc a thabhairt do thríú páirtí cuí, amhail an Garda Síochána. B'fhéidir gur mhaith leis an bPríomhoifigeach Feidhmiúcháin freisin dul i gcomhairle le máthair-Roinn Thailte Éireann (An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht) agus leis an Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe, a bhfuil saineolas

lárnach acu air sin agus ar chúrsaí gaolmhara. Ag brath ar an tuairisc agus ar a himpleachtaí, i measc na gcomhlachtaí féideartha eile a bhféadfaí dul i gcomhairle leo tá an Ghníomhaireacht um Éilimh ar an Stát, Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit agus Oifig an Ard-Aighne.

I gcás nochta i gcás ina gcinnfidh an tImscrúdaitheoir/na hImscrúdaitheoirí nach bhfuil aon chás *prima facie* le freagairt, déanfar achoimre ar an nochtadh a thuairisciú fós don Phríomhoifigeach Feidhmiúcháin, tríd an Oifigeach um Nochtadh Cosanta.

Beidh an fhaisnéis seo a leanas sa tuairisc sin:

- a) Tuairisc ar an nochtadh agus ar thorthaí an imscrúdaithe.
- b) An éifeacht a bhí ag an nochtadh ar Thailte Éireann más ann dó.
- c) Na modhanna chun déileáil le míchleachtas nó iompar míchuí dhéantóir na coire(más ann).
- d) Na bearta a dhéantar chun atarlú a chosc.
- e) An ghníomhaíocht is gá chun freagairtí amach anseo faoin mbeartas seo a neartú.
- f) Conclúid maidir leis an mbealach chun tosaigh.
- g) Cibé acu a rinneadh nó a cheanglaítear aon tuairisc a thabhairt, d'aon tríú páirtí.
- h) Aon ábhar ábhartha eile.

D'ainneoin an ghá Oibrithe a d'fhéadfadh nochtadh a dhéanamh faoin mbeartas seo a chosaint, má chinneann an tImscrúdaitheoir/na hImscrúdaitheoirí go bhfuil faisnéis atá bréagach go feasach curtha ar fáil ag an Nochtóir, féadfaidh siad a bheith faoi réir gníomhaíochta araíonachta de réir Chód Araíonachta na Státseirbhíse mar atá leagtha síos in Imlitir 19/2006. Go deimhin, leis an Acht seo is cion coiriúil é nochtadh bréagach. Ba cheart a thabhairt faoi deara freisin nach scaoilfidh nochtadh an nochtaire ó aon ghníomhaíocht araíonachta, imscrúdú nó aon smachtbhanna eile maidir le haon mhí-iompar as a stuaim féin a nochtadh.

Tá dualgas freagrachta ar Thailte Éireann freisin a chinntiú go gcuirtear Oibrithe atá faoi réir nochta chosanta (Duine/Daoine lena mbaineann) ar an eolas agus go gcosnaítear a gcearta le linn imscrúdaithe, lena n-áirítear fógra faoin imscrúdú sula dtosaíonn sé. Chomh maith le hÍogaireacht ghinearálta ar thaobh na mball foirne go léir a bhfuil baint acu leis na nósanna imeachta measúnaithe agus imscrúdaithe, tá oibleagáid ann a áirithiú go gcuirtear nósanna imeachta den sórt sin i gcrích go rúnda agus go bhfuil ceart freagartha ann ag na tráthann iomchuí, le linn aon imscrúdaithe nó ina dhiaidh sin.

I gcás nach n-aimsítear in imscrúdú aon fhianaise maidir le héagóir chun údar a thabhairt le haon ghníomhaíocht bhreise, ba cheart é sin a chur in iúl don Duine/do na Daoine lena mbaineann, agus do pháirtithe eile a d'fhéadfadh a bheith ar an eolas go bhfuarthas gearán agus go bhfuil an t-imscrúdú curtha i gcrích, de réir mar is gá chun cáil an Duine/na nDaoine lena mbaineann a chosaint. Ba cheart a thabhairt faoi deara freisin gur cheart leanúint d'aitheantas an Nochtóra a chosaint fiú má bhí a n-ábhar imní gan bhunús sa deireadh.

19.4 Torthaí tar éis imscrúdaithe

Is torthaí féideartha iad seo a leanas nuair a thugtar chun críche an t-imscrúdú ar an ábhar a nochtar:

- Seasfar leis an nochtadh nó seasfar leis i bpáirt as a dtiocfaidh an méid seo a leanas:
 - An mhíchleachtas atá á stopadh agus na laigí córais a sainaithníodh agus a dtugtar aghaidh orthu nó an t-ábhar inní a dtugtar aghaidh air a mhéid is réasúnach;
 - Gníomhaíocht araíonachta á dhéanamh faoi Chód Araíonachta na Státseirbhíse i gcoinne an éagóiritheora ag brath ar thorthaí an imscrúdaithe;
 - An t-ábhar á tharchur chuig comhlacht seachtrach, lena n-áirítear an Garda Síochána.
- Ní sheasfar leis an nochtadh as a dtiocfaidh an méid seo a leanas:
 - Ní dhéanfar aon chaingean má chruthaítear go bhfuil an líomhain a rinneadh ar an modh a leagtar amach san Acht gan bhunús;
 - Caingean faoi Chód Araíonachta na Státseirbhíse á breithniú i gcoinne an nochtóra i gcás go bhfaightear amach go bhfuil an t-éileamh bunaithe ar fhaisnéis atá bréagach go feasach.

19.5 Athbhreithniú

D'fhéadfaí athbhreithniú a lorg sa chás go bhfuil Nochtóir míshásta leis an toradh, nó le haon chuid den phróiseas, lena n-áirítear nochtadh a gcéannachta. Tabharfaidh Ceann Rialachais agus Comhlíonta Thailte Éireann (nó ball eile den Bhord Bainistíochta nach raibh baint aige nó aici leis an imscrúdú roimhe seo) faoi athbhreithnithe den sórt sin agus níor cheart go dtógfadh sé níos faide ná deich lá oibre. I gcás inar gá, féadfaidh duine nó comhlacht seachtrach iomchuí an t-athbhreithniú a dhéanamh.

Féadfar athbhreithniú a lorg maidir leis na nithe seo a leanas:

- Ag an Nochtóir, maidir le haon chinneadh a dhéantar a gcéannacht a nochtadh (ba cheart athbhreithniú a thairiscint don Nochtóir sula nochtar a gcéannacht);
- Ag an Duine/na Daoine lena mbaineann (ábhar an nochtá) maidir le cinneadh a rinneadh gan céannacht an Nochtóra a nochtadh (ba cheart a thabhairt faoi deara, faoin Acht, nach bhfuil an ceart uathoibríoch ag an bhfaighteoir céannacht an Nochtóra a bheith ar eolas aige/aici);
- Toradh an mheasúnaithe a rinneadh maidir leis an nochtadh, a d'fhéadfaí a chur in iúl dóibh faoin mbeartas seo;
- Toradh an mheasúnaithe a rinneadh maidir leis an nochtadh, a d'fhéadfaí a chur in iúl dóibh faoin mbeartas seo;
- Toradh an imscrúdaithe maidir le haon ghearán faoi phionósú.

Ceanglófar ar an Nochtóir lena mbaineann fógra a thabhairt don Oifigeach um Nochtadh Cosanta gur mian leo athbhreithniú a lorg ar aon cheann de na hábhair, dá dtagraítear thuas laistigh de dheich lá oibre tar éis fógra a fháil faoin gcinneadh/toradh.

Féadfaidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta síneadh a chur leis an tréimhse ama, ar laistigh di a fhéadfaidh Nochtóir athbhreithniú den sórt sin a lorg, le tréimhse bhreise suas le deich lá oibre, i gcás ina mbeidh an tOifigeach um Nochtadh Cosanta sásta gur chuir cúis réasúnach cosc ar an Nochtóir an t-athbhreithniú a lorg laistigh den tréimhse deich lá oibre.

Níl aon teidlíocht ar níos mó ná athbhreithniú amháin maidir le haon cheann de na saincheisteanna dá dtagraítear thuas.

Féadfaidh Tailte Éireann (Ceann Rialachais, Comhlíonta agus Sármhaitheasa), nuair is féidir, aiseolas a iarraidh ar an Nochtóir maidir leis an bhfreagra a thug Tailte Éireann ar a nochtadh tar éis don phróiseas teacht chun deiridh.

20. Aiseolas

Cuirfear aiseolas ar fáil don duine tuairiscithe laistigh de thrí mhí ón uair a admhaítear go bhfuarthas an tuairisc ar nochtadh. Níl aon rud ann, áfach, a chuireann cosc ar aiseolas a chur ar fáil níos luaithe ná sin agus tabharfaidh Tailte Éireann aiseolas níos luaithe ná trí mhí, má cheadaítear sin sna cúinsí lena mbaineann.

Sa chás go n-iarrann an duine tuairiscithe i scríbhinn gur mian leo tuilleadh aiseolais a fháil tar éis na tréimhse tosaigh trí mhí, ansin déanfaidh Tailte Éireann amhlaidh ag eatraimh trí mhí go dtí go ndúnfar an nós imeachta a bhaineann leis an tuairisc. D'ainneoin an cheanglais seo den Acht, féadfaidh comhlacht poiblí a roghnú foráil a dhéanamh maidir le haiseolas breise a sholáthar (fiú mura n-iarrann an duine tuairiscithe go sainráite é) go tráthrialta mar chuid dá Nósanna Imeachta. Tabhair faoi deara nár cheart go mbeadh an t-eatramh le haghaidh aiseolais bhreise den sórt sin níos faide ná na trí mhí dá bhforáiltear faoin Acht.

Níl aon oibleagáid ar Tailte Éireann an nochtóir a chur ar an eolas faoi dhul chun cinn, nó faoi thoradh, aon phróisis araíonachta a bhaineann le hOibrí eile a d'fhéadfadh teacht chun cinn de bhun imscrúdaithe a eascraíonn as nochtadh cosanta. Go ginearálta, bíonn faisnéis dá leithéid faoi rún idir an fostóir agus an t-oibrí atá ina ábhar do phróiseas araíonachta. Cuirfear an nochtóir ar an eolas agus cinnteofar go bhfuil gníomhaíocht chuí déanta ach nach bhfuil sé i dteideal go ginearálta a fháil amach cad a bhí i gceist leis an ngníomhaíocht sin.

21. Spreagadh

Ní bhaineann spreagadh Oibrí chun nochtadh a dhéanamh le hábhar agus cinneadh á dhéanamh cibé acu an nochtadh é atá faoi chosaint an Achta. Déileálfar le gach nochtadh beag beann ar an spreagadh chun an nochtadh a dhéanamh, agus cosnófar Oibrithe fad is a chreideann siad le réasún go mbíonn sé de nós ag an bhfaisnéis a nochtar éagóir a thaispeáint i gcomhthéacs an ionaid oibre.

Ní gá, áfach, go dtabharfadh nochtadh éagóiritheoireachta aon chosaint nó díolúine don nochtóir maidir le haon bhaint a d'fhéadfadh a bheith aige nó aici leis an éagóiritheoireacht sin.

22. Maoirseacht agus comhordú faisnéise

22.1 Cosaint Sonraí

Comhlíonfar Beartas na hOifige maidir le Cosaint Sonraí i ndáil le faisnéis agus doiciméadacht a chomhthiomsaítear le linn imscrúdaithe.

22.2 Saoráil Faisnéise

Leasaíodh an tAcht um Shaoráil Faisnéise, 2014 ("an **tAcht FOI**") leis an Acht um Nochtadh Cosanta (Leasú), 2022. Mar thoradh ar an leasú seo, níl feidhm ag an Acht um Shaoráil Faisnéise maidir le taifead a bhaineann le tuarascáil a rinneadh faoin Acht, cibé acu roimh dháta rite an Achta um Nochtadh Cosanta (Leasú), 2022 nó dá éis a rinneadh an tuarascáil. Tá taifid a bhaineann le riarachán ginearálta Thailte Éireann ar a fheidhmeanna faoin Acht um Nochtadh Cosanta faoi réir FOI, áfach.

Níl feidhm ag an Acht um Shaoráil Faisnéise ach oiread maidir le hOifig an Choimisinéara um Nochtadh Cosanta, i gcomhlíonadh na bhfeidhmeanna a thugtar dó leis an Acht nó faoi, seachas a mhéid a bhaineann sé le taifid a bhaineann le riarachán ginearálta na bhfeidhmeanna sin.

22.3 Taifid a choinneáil agus Tuarascáil Bhliantúil

Coinneoidh Tailte Éireann córas cuí bainistithe cásanna ar bun chun nochtadh cosanta a thaifeadadh agus a rianú. Coinneoidh Oifigeach um Nochtadh Cosanta de chuid Tailte Éireann "Loga um Nochtadh Cosanta" ar gach nochtadh a fhaightear agus ar gach imscrúdú a dhéantar faoin mbeartas seo. Stórálfar é sin go daingean. Is féidir teimpléad chuige seo a fheiceáil ag Aguisín G.

Leis an Acht tá sé éigeantach do gach comhlacht poiblí tuarascáil bhliantúil a fhoilsiú maidir le nochtadh cosanta. Ullmhóidh agus foilseoidh Tailte Éireann an tuarascáil bhliantúil seo mar chuid dá Tuarascáil Bhliantúil chorparáideach, ar bhonn anaithnidithe, tráth nach déanaí ná an 30 Meitheamh gach bliain, maidir leis na nochtaí a fuarthas agus ar déileáladh leo faoin mBeartas seo sa bhliain roimhe sin de réir cheanglais an Achta. Tá an tuarascáil seo le bheith "i bhfoirm nach féidir na daoine lena mbaineann a aithint" agus áireofar inti an fhaisnéis a cheanglaítear le hAlt 22(2) den Acht, eadhon:

- (a) Líon na nochtuithe cosanta a rinneadh;
- (b) An ghníomhaíocht (más ann) a rinneadh mar fhreagra ar na nochtaí cosanta sin; agus
- (c) Cibé faisnéis eile a bhaineann leis na nochtadh cosanta sin agus leis an ngníomhaíocht a dhéanfar arna iarraidh sin don Aire Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe ó am go ham.

22.4 Faireachán agus Athbhreithniú ar na Nósanna Imeachta

Tá an Beartas mar chuid de na nósanna imeachta rialaithe inmheánaigh agus dá réir sin déanfar é a athbhreithniú, agus a nuashonrú de réir mar is gá, ar bhonn rialta mar chuid den athbhreithniú ar rialuithe agus nósanna imeachta inmheánacha. Cuirfear aon athrú in iúl don fhoireann. Ba chóir don Oifigeach um Nochtadh Cosanta agus don Cheann Rialachais agus Comhlíonta athbhreithniú bliantúil a dhéanamh ar an mBeartas agus ar a chur i bhfeidhm.

22.5 Séanadh

Ba chóir a thabhairt faoi deara nach n-airbheartaítear leis na nósanna imeachta seo gur ráiteas nó léirmhíniú dlíthiúil iad ar na hailt ábhartha den Acht nó ar aon cheann de na Rialacháin a

dhéantar faoin Acht. Tá siad ceaptha mar threoir ghinearálta ar an reachtaíocht agus ar nochtadh cosanta a dhéanamh agus ní hionann iad agus comhairle dlí ghairmiúil.

Aguisín A – Gealltanais maidir le Sláine ag an Obair



THE INTEGRITY AT WORK PLEDGE

Tailte Éireann recognises the importance of maintaining an ethical workplace and the valuable contribution of those who raise concerns about wrongdoing. We commit to not penalising, or permitting penalisation against, a worker* who reports risks or incidents of wrongdoing and to responding to or acting upon those concerns.

In committing ourselves to this pledge we will work towards implementing a 'whistleblowing'/protected disclosures policy and procedures which will:

- a. Promote the reporting of wrongdoing or the risk of harm to a designated person inside the organisation or external bodies as appropriate.
- b. Provide comprehensive information about the types of disclosures that can be made, by whom and in respect of what.
- c. Encourage our workers to seek professional advice both prior or subsequent to making a report.
- d. Assure our workers that any report will be dealt with in the strictest confidence and that their identity or identifying information will not be disclosed to third parties unless required by law or necessary for the purposes of conducting an investigation.
- e. Provide our workers with sufficient notice and a timely explanation in the event that his or her identity is to be disclosed to a third party.
- f. Confirm that reports will be acted upon within a reasonable time frame and take whatever remedial action is deemed necessary by the organisation to address any wrongdoing or the risk of wrongdoing that might have been identified in response to the report.
- g. Commit to keeping any worker who makes a report informed on the progress of investigations.
- h. Provide for appropriate action to be taken against anyone found to have penalised a worker for (i) having reported wrongdoing or (ii) refusing to engage in wrongdoing.
- i. Additionally, the organisation commits to record anonymised data each year on i) the number of reports made to it under the Protected Disclosures Act 2014 (as amended), ii) the nature of each report, iii) the number of complaints of retaliation against workers who have made disclosures and iv) the action taken in response to each report.
- j. Share this data (as set out in paragraph i) with senior management, including the Board, or with the Minister for Public Expenditure and Reform (where appropriate).
- k. Ensure that our managers and responsible persons are aware of our commitments under this Pledge and related policies and procedures and are adequately trained in handling a report.
- l. Publicise our commitment to the Integrity at Work initiative with our workers and other relevant stakeholders.

* 'Worker' refers to employees, contractors, consultants, agency staff, job applicants, trainees, interns, volunteers, shareholders, members of the administrative, management or supervisory body including non-executive members.

Details of our Protected Disclosures Policy and Procedures can be found on our website at [insert URL] www.tailte.ie

Signed

Signed

Position Held

Date

Position Held

Date

Aguisín B — Beartais agus Nósanna Imeachta Gaolmhara na Státseirbhíse

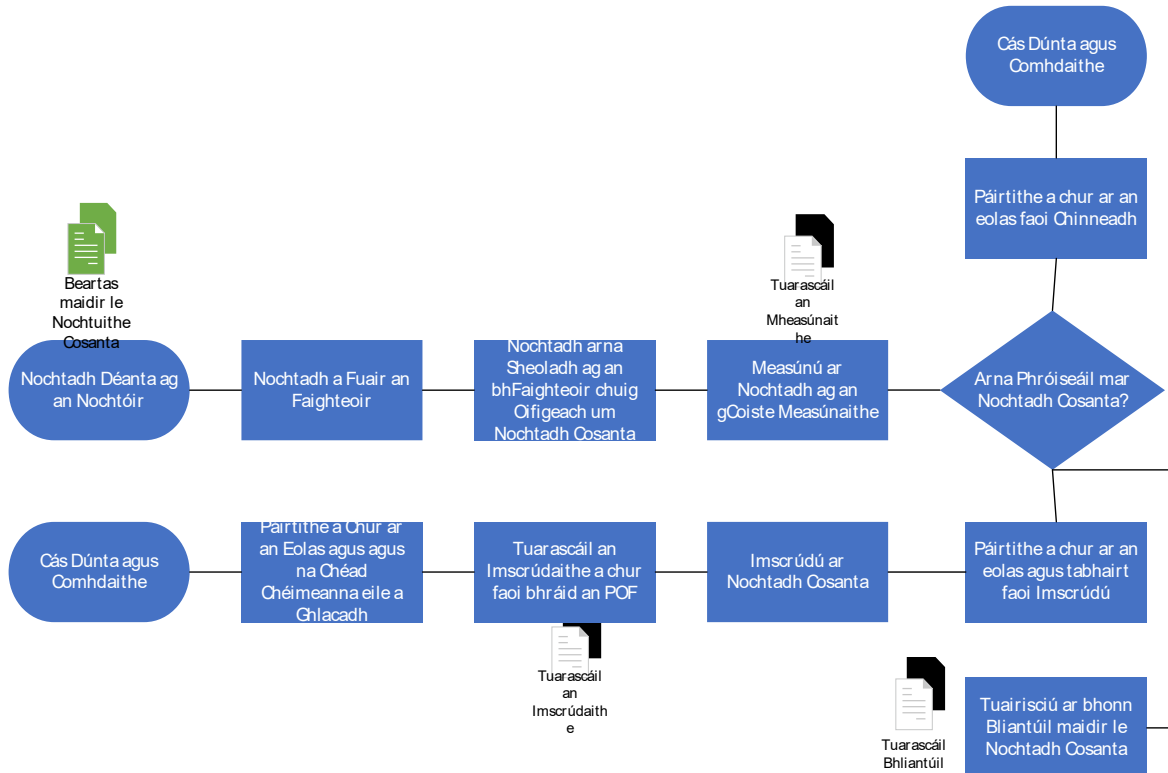
1. Dínit san Ionad Oibre: Beartas Frith-Bhulaíochta, Ciapadh agus Ciapadh Gnéasach don Státseirbhís 2025 *Imlitir 10 de 2015*
<https://assets.gov.ie/15821/9be8902af6bb408f9927aa0e51b8967f.pdf>
2. Cód Cleachtais an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí (CCSP): Ceapachán chuig Poist sa Státseirbhís nó sa tSeirbhís Phoiblí
<https://www.cpsa.ie/codes-of-practice/what-are-the-codes/Code-of-Practice-CS-PS.pdf>
3. An tAcht um Nochtadh Cosanta, 2014 *Uimh. 14/2014*
<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/14/enacted/en/html>
4. An tAcht um Nochtadh Cosanta a Leasú, 2022
<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2022/act/27/enacted/en/index.html>
6. Imlitir Chód Araíonachta na Státseirbhíse 19/2016
<https://circulars.gov.ie/pdf/circular/per/2016/19.pdf>
7. Nós Imeachta Athbhreithnithe chun déileáil le Fadhbanna Gearáin
<https://circulars.gov.ie/pdf/circular/finance/2001/11.pdf>
8. Cód Caighdeán agus Iompraíochta na Státseirbhíse 26/04
http://opra/download/human-resources/hr_policy/standards/Circular_26_2004_The_Civil_Service_Code_of_Standards_and_Behaviour-1.pdf

Aguisín C – Reachtaíocht Eile lena n-éascaítear Nochtadh

I measc na reachtaíochta eile a dhéanann foráil maidir le nochtadh a dhéanamh tá:

- [An tAcht um Eitic in Oifigí Poiblí 1995](#)
- [Acht an Gharda Síochána 2005](#)
- [An tAcht um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair 2005](#)
- [An tAcht um Éilliú a Chosc \(Leasú\) 2001](#)
- [An tAcht um Cheartas Coiriúil \(Cionta Éillithe\) 2018](#)
- [An tAcht um Brústocaireacht a Rialáil, 2015](#)
- [An tAcht um Shaoráil Faisnéise 2014](#)
- [An tAcht um Cheartas Coiriúil \(Sciúradh Airgid agus Maoiniú Sceimhlitheoireachta\) \(Leasú\) 2018](#)

Aguisín D – Léarscáil Próisis Ardleibhéil maidir le Nochtadh Cosanta



Aguisín E – Frámaí Ama do Chéimeanna Éagsúla

Gníomhaíocht	Tréimhse Ama
Faigheann an faighteoir nochtadh cosanta féideartha agus cuireann sé/sí an tOifigeach um Nochtadh Cosanta ar an eolas	1 lá oibre ón lá a fuarthas é
Faigheann an nochtóir admháil fhoirmiúil ar nochtadh	7 lá oibre ón tuarascáil a fuarthas
Cruinniú den Choiste Measúnaithe um Nochtadh Cosanta á thionól ag an Oifigeach um Nochtadh Cosanta, a thuairiscíonn ar an measúnú tosaigh	10 lá oibre ón lá a fuarthas é
Críochnaíonn imscrúdú ar nochtadh cosanta le tuarascáil don Phríomhoifigeach Feidhmiúcháin	60 lá oibre ón iarratas chun imscrúdú a dhéanamh
An Príomh-Oifigeach Feidhmiúcháin le haghaidh sainaitheint na gníomhaíochta atá le déanamh	10 lá oibre ón lá a fuarthas é
Soláthar aiseolais don Nochtóir	3 mhí ón tuarascáil (agus gach 3 mhí ina dhiaidh sin, de réir mar is cuí)
Iarraidh ar achomharc ag an Nochtóir	10 lá oibre ón gcinneadh a fháil agus aiseolas a sholáthar
Athbhreithniú ag an gCeannasaí Cáilíochta agus Comhlíonta de bhun achomhairc measúnaithe agus nó de bhun an phróisis imscrúdaithe	10 lá oibre ón iarraidh ar achomharc
Admháil ón Oifigeach um Nochtadh Cosanta go bhfuair sé/sí gearán faoi phionósú	2 lá oibre
Imscrúdú ar ghearán faoi phionósú	60 lá oibre ón lá a fuarthas é
Athbhreithniú ar Nochtadh Cosanta TE	Laistigh de 2 bhliain ó fhoilsiú an bheartais roimhe seo

Aguisín F — Seicliosta de na Saincheisteanna atá le Breithniú i Measúnú

Breithniú	Conclúid
Measúnú	
Ceanglas an cás a aistriú chuig an gCeann Cáilíochta agus Comhlíonta?	
Nochtadh déanta mar Nochtadh Cosanta foirmiúil?	
Nochtadh ar fhaisnéis ábhartha?	
Nochtadh arna dhéanamh ag "Oibrí"?	
Creideamh an Nochtóra gur tharla éagóir ábhartha?	
Éagóir i dtaca le fostaíocht an Nochtóra?	
Nochtadh cosanta nó gearán?	
Ceanglas maidir le himscrúdú?	
Taifid agus comhaid ábhartha arna n-aithint agus arna seiceáil?	
Cumarsáid leis an Nochtóir agus leis an Duine/na Daoine lena mBaineann?	
Ábhair imní maidir le sláinte agus leasana bpáirtithe go léir a ndéantar faireachán orthu agus a dtugtar aghaidh orthu?	
Nósanna imeachta cothroma i bhfeidhm agus á leanúint do gach páirtí?	
Imscrúdú	
An líomhaint dea-bhunaithe?	
Socrúithe i bhfeidhm chun pionósú Nochtóra a chosc?	
Na taifid agus na comhaid eagraíochtúla ábhartha go léir a aithníodh agus a athbhreithníodh?	
Ceanglas maidir le himscrúdú breise?	
Torthaí tiomsaithe?	
Tuarascáil á cur faoi bhráid an POF?	
Cumarsáid leis an Nochtóir agus leis an Duine/na Daoine lena mBaineann?	
Cumarsáid le tríú páirtithe de réir mar is ábhartha lena n-áirítear fógra faoi thoradh an imscrúdaithe?	
Cinneadh:	

Aguisín G – Teimpléad le haghaidh Logchomhad Teagmhas / Saincheisteanna

Nochtadh Cosanta [DÁTA AN NOCHTA TOSAIGH]		
Dáta	Imeacht / Gníomhaíocht	Nótaí